

HO(2) 16

Ymgynghoriad ar ddigartrefedd – Hydref 2022

Consultation on homelessness – Autumn 2022

Ymateb gan: Cyfiawnder Tai Cymru

Response from: Housing Justice Cymru

Briffio i Bwyllgor Llywodraeth Lleol a Thai y Senedd

Pwnc: Ailgartrefu Cyflym a'r Model Citadel

Ysgrifennwyd gan: Bonnie Williams, Cyfarwyddwr, Housing Justice Cymru

Dyddiad: Tachwedd 4-ydd 2022

Cyd-destun: Rôl ac ymglymiad Housing Justice Cymru

[Mae Housing Justice Cymru](#) yn elusen ddigartrefedd ac angen tai genedlaethol, sy'n gweithio ar draws Cymru a Lloegr, gyda gweledigaeth o gymdeithas lle mae gan bawb fynediad at gartref sy'n wirioneddol ddiwallu eu hanghenion. Yng Nghymru rydym yn cynnal prosiectau sy'n helpu i roi diwedd ar ddigartrefedd ar lefel unigol drwy weithio gyda'r rhai mewn argyfwng ac ar lefel lleol a chenedlaethol drwy gynyddu'r cyflenwad o dai gwirioneddol fforddiadwy. Ein tair prif ffrwd gwaith yw:

Citadel: Model Ailgartrefu Cyflym: Prosiect llwyddiannus wedi'i arwain gan wirfoddolwyr, sy'n ymwneud â ailgartrefu a chynnal tenantiaeth, sy'n hefyd yn defnyddio gwirfoddolwyr hyfforddedig i gefnogi pobl digartref i ganfod a chynnal cartref. Mae Citadel yn brosiect atal digartrefedd, gan ddefnyddio amser, haelioni, ac ymrwymiad gwirfoddolwyr, i gefnogi pobl sydd mewn perygl o fod yn ddigartref, i ddod o hyd i a/neu gynnal tenantiaethau drwy feithrin gwydnwch, hyder, a chysylltiadau cymdeithasol cadarnhaol.

Cefndir a llwyddiant: Citadel yng Nghymru

Lansiwyd Citadel fel ymateb i Bandemig Covid-19 a pholisi "Pawb i Mewn" wedi hynny. Cyflwynwyd y brosiect fel enghraifft o arfer gorau mewn cynhadledd Genedlaethol ar-lein ar gyfer pob Awdurdod Lleol, a gynhaliwyd gan y Gweinidog Newid Hinsawdd. Ar hyn o bryd, mae Citadel yn gweithredu yn Abertawe, Castell-nedd Port Talbot, ac yn Wrecsam lle cyflawnwyd datblygiad helaeth a llwyddiant canlyniadol. Er ei bod yn hanfodol symud pawb ymlaen o lety dros dro, mae'r brosiect yn pwysleisio bod cynnal tenantiaethau yn hollbwysig i atal digartrefedd ledled Cymru. Yn ôl Housing Justice Cymru, er mwyn i unigolion gynnal eu tenantiaethau, mae'n hanfodol gwneud eu tŷ yn gartref, gan ddarparu diogelwch, sy'n eu galluogi i ffynnu.

Mae enghraifft o'r llwyddiant pendant mae'r brosiect eisoes wedi'i gyflawni i'w weld yn Abertawe. Ers mis Hydref 2020, mae tri deg saith o unigolion wedi cael eu cyfeirio at y brosiect drwy ailgartrefu cyflym. O'r tri deg saith hyn, mae tri deg tri wedi cynnal eu tenantiaeth am fwy na chwe mis (mae ugain wedi cynnal tenantiaethau am fwy na deuddeg mis, nid yw'r gweddill wedi bod yn eu tenantiaethau am 12 mis). Yn draddodiadol, mae cyfraddau ymgysylltu â gwasanaethau a chyfraddau cynnal tenantiaeth wedi profi'n heriol ledled Cymru; fodd bynnag, mae model Citadel wedi dangos cyfraddau uchel o ymgysylltu a chynhaliu tenantiaethau yn gyson. Mae cyfradd

Ilwyddiant cynnal tenantiaeth yn ganlyniad i'r ystyriaethau gofalus wrth baru gwirfoddolwyr ag unigolyn â chymorth. Mae'r broses paru yn caniatáu gwirfoddolwyr a'r bobl y maent yn eu cefnogi i ddatblygu perthynas gefnogol, gan eu tywys yn y broses o ddod o hyd i denantiaeth a'i droi'n gartref. Ochr yn ochr â'r cyfnodau cychwynnol o gaffael tenantiaeth, mae'r gwirfoddolwr yn darparu cymorth a chyfeiriad hir mewn agweddau megis sefydlu taliadau bil, newid cyfeiriad gyda sefydliadau a gwasanaethau angenrheidiol a chofrestru gyda meddyg teulu. Mae'r berthynas gadarnhaol ddatblygiedig rhwng y gwirfoddolwr a'r person y maent yn ei gefnogi yn gymorth i fagu hyder ac yn hyrwyddo cydlyniant cymdeithasol cadarnhaol. Mae canlyniadau hynod gadarnhaol yn cael eu cyflawni gan un gweithiwr cyflogedig yn unig (Cydlynedd Citadel), gan arwain at wasanaeth rhatach ac a allai fod yn fwy effeithiol.

Mae Prosiect Citadel yn hynod effeithiol oherwydd natur y gefnogaeth a ddarperir drwy wirfoddolwyr, gan ymroi eu hamser i gefnogi pobl digartref. Mae hyn wedi profi'n amhrisiadwy. Ym mis Medi 2021, comisiynodd Housing Justice Cymru werthuswr annibynnol o Brifysgol Metropolitan Caerdydd i gasglu gwybodaeth gan unigolion sy'n cael eu chefnogi gan Citadel yn ogystal a gwirfoddolwyr sy'n cefnogi'r prosiect ynghylch a mesur os a sut mae rhaglen Citadel yn helpu pobl i aros yn eu cartrefi.

Y prif ganfyddiadau:

- Roedd pobl a oedd yn cael eu cefnogi yn amlygu effaith y gefnogaeth ymarferol a gawsant. Rhoddwyd llawer o werth ar y gefnogaeth a roddir ynghylch llywio prosesau chwilio am dai a chael eu cyfeirio at wahanol sefydliadau neu eiddo sydd ar gael. Roedd unigolion yn tynnu sylw at allu cael dodrefn gan sefydliadau fforddiadwy neu gael cefnogaeth i chwilio am ddodrefn priodol.
  - Roedd pob un a'i cefnogir yn siarad yn gadarnhaol iawn am y gefnogaeth gymdeithasol ac emosiynol a gawsant gan wirfoddolwyr Citadel. Yr elfen allweddol yma oedd ei bod yn berthynas gymdeithasol ddilys nad oedd yn canolbwyntio ar ddarparu cefnogaeth gyfyngedig amser yn unig ond yn cwmpasu elfennau ehangach fel hobiau cydfuddiannol.
  - Roedd unigolion a'i cefnogir yn croesawu'r cyfle i gwrdd ag eraill oedd yn derbyn cefnogaeth, yn enwedig y rhai oedd ymhellach draw yn eu taith ailgartrefu. Roedden nhw'n ei chael hi'n ddefnyddiol cwrdd ag unigolion oedd wedi profi problemau tebyg ac a oedd bellach wedi rhoi'r rhain y tu ôl iddyn nhw.
  - Roedd y rhai a gafodd gefnogaeth yn gadarnhaol o amgylch natur dan arweiniad gwirfoddolwyr y brosiect. Fe wnaethon nhw dynnu sylw at y ffaith eu bod yn teimlo bod y gwirfoddolwyr yn rhoi o'u hamser iddyn nhw fel unigolion, ac roedd hyn yn helpu gyda dilysrwydd y berthynas.
  - Haerodd y gwirfoddolwyr bod cael cefnogaeth yn galluogi unigolion i fagu hyder ynghylch a datrys materion sy'n gysylltiedig â'u tai. Roedd hyn yn caniatáu i unigolion lywio prosesau yn haws a delio gyda phroblemau a allai fod wedi teimlo'n amhosib ynghynt.
  - Un o brif effeithiau'r cefnogaeth fel yr amlygwyd gan wirfoddolwyr oedd bod unigolion yn gallu neu'n cael eu hannog i deimlo bod ganddynt werth ac eu bod yn bwysig, rhywbeth y gallent fod wedi ei beidio ei deimlo o'r blaen. Roedd hyn yn gysylltiedig â natur arweiniad gwirfoddolwyr y brosiect; bod y cefnogwyr yn rhoi o'u hamser er mwyn creu perthynas gydag unigolion a oedd yn cael eu cefnogi.
- Y cysylltiad allweddol rhwng yr holl elfennau hyn o gymorth oedd nad oedd y bobl a gefnogir yn teimlo ar eu pennau eu hunain. Roedd ganddyn nhw bobl i'w cefnogi yn eu taith ailgartrefu y gallen nhw alw arnynt am gefnogaeth. Roedd y cefnogaeth a amlinellwyd yma yn brwydro yn erbyn teimladau o

unigrwydd ac unigedd a oedd yn aml yn cysylltu â theimladau o beidio gallu ymdopi ar eu pen eu hunain â newidiadau yr oedd unigolion yn eu profi.

Ystyriaethau Allweddol - Gweithredu i Ddod â Digartrefedd i ben yng Nghymru: Cynllun Gweithredu Lefel Uchel 2021-2026

"Mae gwir atal yn gofyn am ymateb cyfannol gan y Llywodraeth" – Strategaeth Ar gyfer Atal a Dod â Digartrefedd i Ben (Hydref, 2019, Strategaeth [Digartrefedd \(llyw.cymru\)](#))

"Heb ei ailadrodd' - Sicrhau bod gennym ni system sy'n rhoi'r bobl gywir yn y cartrefi cywir yn y cymunedau cywir gyda'r gefnogaeth gywir, er mwyn i bobl lwyddo a ffynnu." – Dod â digartrefedd i ben yng Nghymru: Cynllun Gweithredu Lefel Uchel 2021-2026 (2021, [Dod â digartrefedd i ben yng Nghymru: cynllun gweithredu lefel uchel 2021 i 2026 \(gov.cymru\)](#))

Gweledigaeth Llywodraethau Cymru yw sicrhau bod digartrefedd yn brin, yn fyr, a ddim yn ailadroddwy. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i Awdurdodau Lleol ddatblygu cynlluniau ailgartrefu cyflym gan ddefnyddio cymunedau a gwirfoddolwyr, ac mae'n nodi "na ddylid tanbriso manteision tai diogel, sefydlog a hunangynhwysol ar gyfer pobl sydd wedi profi neu wedi bod mewn perygl o fod yn ddigartref." Mae'r model Citadel nid yn unig yn sicrhau hyn, ond mae hefyd yn helpu i sicrhau bod tenantiaethau'n cael eu cynnal (p'un a ydynt newydd eu caffael neu'n bodoli eisoes), i symud ymlaen tuag at y weledigaeth o ddigartrefedd sydd ddim yn cael ei ailadrodd. Mae pobl sydd wedi bod yn digartref angen cefnogaeth i gael gaffael ar offer cartref, carpedi a dodrefn i'w galluogi i greu tŷ sy'n gartref. Mae ailgartrefu cyflym yn seiliedig ar ddull systemig o ddeall pa dai sydd eu hangen. Drwy'r broses gefnogol o adnabod cartrefi posibl i'r bobl a gefnogir drwy Citadel, gall unigolion leoli a datblygu tai, sy'n briodol iddynt lle gallant adeiladu i ffynnu.

Mae'r Cynllun Gweithredu Lefel Uchel hefyd yn dweud bod "rhaid i ni harneisio'r trydydd sector a gwirfoddolwyr di-dâl sy'n darparu gwasanaethau sy'n cefnogi ac yn helpu tenantiaid i fagu hyder a chysylltiad â'r gymuned." Mae Citadel yn brosiect, gan ddefnyddio ffydd dda a thosturi rhwydwaith gwirfoddol i ddarparu hyn, ac mae eisoes wedi profi'n amhrisiadwy ac yn rym allweddol o ran caffael tenantiaeth a chynnal. Er bod sawl sefydliad yn gweithredu â mater digartrefedd, prin iawn yw'r prosiectau sy'n cael eu harwain gan wirfoddolwyr ledled Cymru sy'n gweithio'n uniongyrchol gyda phobl sydd wedi profi digartrefedd. Mae ymchwil gan Brifysgol Johns Hopkins yn darparu fframwaith defnyddiol i helpu i wella dealltwriaeth o gyfraniadau gwahanol y sector gwirfoddol i gymdeithas. Mae'r ymchwil yn honi; "Mae cyfraniad defnyddwyr gwasanaethau a gwirfoddolwyr wrth ddylunio a darparu gwasanaethau yn cael ei amlygu'n aml fel cyfrannu at ganlyniadau o ansawdd uchel" ac mae sefydliadau gwirfoddol yn annog rhyngweithio cymdeithasol ac felly'n meithrin teimladau o berthyn, ymddiriedaeth, a dwyfoldeb.

Oherwydd capasiti a'r galw uchel am gefnogaeth i bobl sy'n profi digartrefedd, mae aelodau staff cyflogedig sefydliadau yn aml yn cael cefnogaeth gydag amser cyfyngedig y gallant ei gynnig, yn aml gan adael unigolion yn ynysig yn pontio i gyfnodau cychwynnol eu tenantiaeth sydd newydd ei gaffael. Fodd bynnag, mae Citadel yn canolbwyntio ar gefnogaeth gyfannol, wedi'i deilwra i anghenion yr unigolyn, am gyfnod nad yw'n cael ei gyfyngu. Mae gwirfoddolwyr yn cefnogi'r unigolyn maen nhw'n cyfateb iddo nes bod hyder wrth reoli eu tenantiaeth, eu cartref, a'u cysylltiadau cymdeithasol wedi'u hadeiladu. Mae'r unigolion a gefnogir yn teimlo eu bod yn cael cefnogaeth a chyfeiriad drwy gydol ac ar ôl caffael eu tenantiaethau, gan arwain at gyfradd llwyddiant uchel o gynnal tenantiaeth. Dyma gam sylfaenol gan fod pobl â chymorth yn gwybod bod ganddyn nhw rywun i siarad â nhw, gofyn am arweiniad a chefnogaeth, a magu hyder cysylltu â'r gymuned.

Mae Citadel yn defnyddio dull sy'n seiliedig ar gryfder. Mae'r dull gweithredu yn edrych ar bob unigolyn fel rhywun sydd â phŵer a'r gallu i newid ei amgylchiadau eu hunain gan gydnabod bod gan bob person gryfderau a galluoedd ac yn edrych i weld sut y gellir gwella'r sgiliau hynny. Mae Citadel yn ymwneud â helpu person i fod y fersiwn orau o'u hunain yn bosibl drwy gyfrwng cefnogaeth gyson i un gwirfoddolwr allweddol, yn hytrach na gweithwyr cyflogedig gwahanol.

Mae'r model Citadel yn sicrhau diogelwch i wirfoddolwyr a phobl sy'n cael eu cefnogi. Un o brif ofynion yw gwiriad Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) ar gyfer pob gwirfoddolwr ac asesiad risg ar gyfer pob person sy'n cael ei gefnogi. Yn aml, gall pobl sy'n profi digartrefedd gyflwyno gydag elfennau o drawma, profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, a materion iechyd meddwl a lles sy'n arwain at rai gwendidau posibl. Sicrhau gwiriadau DBS, asesiadau risg, ac ystyriwyd yn wirfoddolwr yn ofalus i gefnogi paru unigolion, lleihau'r risg o berthnasoedd yn chwalu, diogelu digwyddiadau a phryderon, ac yn lleihau'r risg gyffredinol.

Meysydd o bosib i'w craffu: Ymatebion Awdurdodau Lleol i Gynlluniau Gweithredu Lefel Uchel 2021-2026

- Er bod angen i ni ddarparu tai ar gyflymder i ddarparu ar gyfer pobl sy'n profi digartrefedd, mae angen i ni sicrhau ein bod yn cynnal yr elfen o ddewis personol a fynegwyd fel "pwysigrwydd mwyaf" yn Tai yn Gyntaf ac Ailgartrefu Cyflym. Felly, pa fesurau y mae Awdurdodau Lleol wedi eu cymryd i sicrhau bod dewis personol o sut a ble mae pobl yn cael eu lletya yn cael ei ystyried?
- Mae'n hanfodol i Awdurdodau Lleol weithio gyda sefydliadau a gwirfoddolwyr presennol, rheng flaen i ddelio â digartrefedd. A allan nhw ddangos sut maen nhw'n defnyddio profiad ac adnoddau gwirfoddolwyr i wella eu hymateb i ddod â digartrefedd i ben yng Nghymru?
- Mae pwysau sylweddol yng Nghymru i symud pobl ymlaen o lety dros dro. Mae gwasanaethau yn defnyddio modelau amrywiol i ddarparu ar gyfer pobl sy'n profi (neu mewn perygl o) digartrefedd ledled Cymru. Mewn rhai ardaloedd ceir nifer o fodelau gwahanol o ailgartrefu cyflym a gomisiynwyd gan yr Awdurdod Lleol. Sut mae Llywodraeth Cymru a Llywodraeth Leol yn gwybod pa rai yw'r rhai mwyaf effeithiol? Sut mae data'n cael ei goladu i ddarparu tystiolaeth o lwyddiant gwahanol fodelau, a sut mae hyn yn cael ei ddefnyddio i lywio comisiynu gwasanaethau?
- Beth yw'r mecanwaith o adnabod arferion gorau ymhlith gwasanaethau digartrefedd? Sut mae Awdurdodau Lleol yn sicrhau bod hyn yn cael ei ystyried wrth benderfynu pa wasanaethau i'w comisiynu? Sut mae Awdurdodau Lleol yn sicrhau bod yr arferion gorau yn cael eu gwreiddio yn y gwasanaethau y maen nhw'n eu comisiynu?